

STENOGRAFSKE BELEŠKE SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 3

BEOGRAD, 1933 GODINE

KNJIGA I

VI REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 30 NOVEMBRA 1933 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO

Pretsednik

Dr. LJUBOMIR TOMAŠIĆ

Sekretar

ASIM ALIBEGOVIĆ

Prisutni su g.g. Ministri: Ministar bez portfelja dr. Hamdija Karamelmedović, Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić.

POČETAK U 10,20 ČASOVA.

S A D R Ž A J :

1 — Čitanje i usvojenje zapisnika V redovnog sastanka;

2 — Dnevni red: 1) Pretres interpelacije senatora g. Miloja Ž. Jovanovića na g. Ministra unutrašnjih poslova o nezakonitom lišenju slobode sveštenika i učitelja od strane policijskih vlasti u Srezu dobričkom; 2) Pretres interpelacije senatora g. dr. Ivana Majstrovića na g. Ministra unutrašnjih poslova o dozvoli useljenja i trajnog boravka na teritoriji naše države skupini od 350 izbeglih jevrejskih porodica iz Nemačkog Rajha.

Govornici: Interpelant Miloje Ž. Jovanović, Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić, dr. Isak Alkalaj, interpelant dr. Ivan Majstrović, Daka Popović.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, otvaram naš VI redovni sastanak i molim g. sekretara da pročita zapisnik zadnjega našeg sastanka.

Sekretar Asim Alibegović čita zapisnik V redovnog sastanka.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Ima li kakvog prigovora ovom i ovako sastavljenom zapisniku?

(Nema.) Niko se ne javlja, zapisnik se overovljuje.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Pretres interpelacije senatora g. Miloja Ž. Jovanovića na g. Ministra unutrašnjih poslova o nezakonitom lišenju slobode sveštenika i učitelja od strane policijskih vlasti u Srezu dobričkom. — Molim g. sekretara da pročita interpelaciju.

Sekretar Asim Alibegović pročita interpelaciju (vidi prilog na kraju sastanka).

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Reč ima g. interpelant.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodo senatori, vi ste imali interpelaciju u svojim rukama, a sad ste je i čuli, kada je istu g. sekretar Senata pročitao, te prema tome ja se neću upuštati da ponovo citiram celu interpelaciju i velike delove iz nje. Konstatujem samo, da sam istu pre pet meseci podneo, i da je Senat u dva maha i izglasao prvenstvo ove interpelacije, što znači da je stvar sama po sebi od takve važnosti, da joj je zbog toga i dato prvenstvo.

Kao što znate, desio se jedan vrlo neprijatan događaj, došlo je do takvih stvari koje je izvršila policijska vlast u jednom srezu u mojoj banovini, u mom bivšem izbornom okrugu; desio se takav slučaj, da je načelnik sreski sa svojim pisarima za jednu istupnu krivicu, koja je kao takva i kvalifikovana, i

za koju su optuženi osuđeni na po tri dana zatvora — lišio slobode jednog sveštenika i dva učitelja, naredio da ih sprovedu žandarmi sa karabinima, i da se tom prilikom svešteniku skine mantija i nanesu mu se druge uvrede, pa na kraju krajeva načelnik sreski nije im hteo da kaznu zatvora zameni novcem; iako je to, gospodo, zakonom predviđeno i za činovnike i za sveštenike.

Ovo mi je dalo povoda da uputim ovu interpelaciju i da tražim da mi g. Ministar na istu odgovori. Tu je u interpelaciji, kao što ste videli, gospodo, izneto sedam tačaka na koje tražim odgovor. Prvo, da li mu je poznato da je sreski načelnik, sem sveštenika, zbog iste ove istupne krivice lišio slobode, bez odobrenja nadležne vlasti, i učitelje Momčila Popovića i Dobrosava Nedeljkovića, i da je pored njih uhapsio i kandidata za predsednika opštine g. Vukašina Jovanovića iz Pukovca i još drugih pet gradana. Zatim sam pitao kako smatra g. Ministar to što je načelnik sreski nad svima njima izrekao kaznu zatvora i nije im ovu hteo zaminiti novčanom kaznom iako je to protivno zakonu. Tražio sam, da g. Ministar, ako mu ovo nije poznato, izjavi je li voljan da odmah naredi najstrožiju istragu na licu mesta u Pukovcu, a da, s pogledom na ove žalosne pojave, u cilju izvršenja slobodnih izbora izdavanje policijskim vlastima u zemlji, da se uzdržavaju od svega onoga što se kosi sa slobodom izbora. Postavio sam pitanje da li g. Ministar smatra da narodni pretstavnici imaju pravo, da u slučajevima ovako grubih i nekorektnih postupaka od strane vlasti, intervenišu, razume se, u granicama koje odgovaraju njihovom dostojanstvu i zakonu, ili je senator dužan da samo sedi u Senatu, a da se ne može nigde u narodu pojaviti bez obzira na to, da li je on bio ranije narodni poslanik, koji je imao svoj izborni okrug ili srez gde je ranije biran.

Gospodo, na tu interpelaciju koja je podneta pre pet meseci nije došao odgovor. Međutim, u toku samoga vremena od tada izvesne stvari su se izmenile i neka od ovih pitanja su takve prirode da se na njih ne bi moglo odgovoriti, niti bi se odgovor mogao očekivati. Znamo da su podnete Disciplinskom sudu tužbe od strane nadležnog Ministra ili Bana, mislim od strane Bana, a Okružnom sudu u Nišu podneto je šest tužbi zbog bespravno lišenja slobode, skidanja mantije sveštenicima, i zbog drugih stvari, koje su se dogodile. Pošto je stvar kod suda, ja neću da govorim o tim stvarima, jer ne želim, da sa ovoga mesta ni u koliko prejudiciram rad i odluke suda. Samo želim da istaknem to da, verujući u sudsku pravdu, smatram, da treba da se stvore svi prethodni potrebni uslovi, da ta sudska pravda može biti onako izrečena kako treba, i da se izbegava od strane nadležnih ma šta, što bi moglo dovesti u pitanje uverenje o pravičnosti te presude, kao na primer to, ako bi optuženi imali mogućnosti da utiču na svedoke ili na drugi dokazni materijal, i da sve to ispravljaju i pripremaju u svoju korist. Gospodo, ja sam u interpelaciji tražio da g. Ministar ukloni činovnike, koji su to uradili. Mislio sam da na tim položajima na kojima se oni nalaze kao optuženi ne mogu biti ravnodušni prema onima koji ih optužuju kao i prema tome, da li će iskazi svedoka biti ovaki ili onaki. Optuženi na tim položajima mogu imati velikog uticaja na svedoke, te prema tome i presuda može da ispadne onakva, kakva ne bi trebala da bude, a sve zbog mogućih uticaja.

Ja, gospodo, želim — to podvlačim — da sudska pravda kaže o tome svoju reč, a uveren sam da će ona kazati onako kako treba da kaže, ako nikakav uticaj ne bude vršen na svedoke i na drugi dokazni materijal.

Ja ću ovde, gospodo senatori, prekinuti, a posle odgovora g. Ministra daću svoju završnu reč.

Predsednik dr. Ljubomir Tomašić: Ima reč g. Ministar unutrašnjih poslova.

Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Povodom podnete mi interpelacije senatora g. M. Jovanovića o postupku vlasti Sreza dobričkog prilikom nereda i tuče u selu Pukovcu naredio sam potrebno izvidanje, koje je Ban Moravske banovine vršio u dva maha preko svojih inspektora. Po rezultatima toga izvidanja stvar stoji ovako:

Uprava mesne organizacije Jugoslovenske nacionalne stranke u Pukovcu bila je 5 jula tek. god. u 17 časova zakazala sastanak u opštinskoj zgradi radi dogovora o isticanju kandidatske liste za opštinske izbore, na kome su trebali uzeti učešća članovi Upravnog odbora.

Sveštenik iz Kočana Nikola Spirić, učitelj iz istog sela Momčilo Popović i učitelj iz Pukovca Dobrosav Hedeljković kao da nisu bili zadovoljni radom Odbora i onim što će on predložiti, pa su nastojali da se ta zakazana konferencija ne održi. Oni su sa četrdesetak gradana došli u zakazano vreme sa konferenciju u dvorište opštinske sudnice. Sveštenik i učitelji ušli su unutra i u Odboru je nastalo objašnjenje: mogu li i oni ostatu na konferenciji, pa kada je odlučeno da mogu onda je Spirić rekao da je sednica zakazana za 5 sati a sada je 6, pozivajući da se razidu i sam je pošao vratima. U isto vreme u sudnicu je nailazio Stojković Vlastimir, trgovac iz Doljevca, koga su u njegovu prolasku neki zadirkivali i neko rekao: mnogo vam vredi što se skupljate, spremio je pop zakon za vas, na šta je on opsovao zakone koje pop sprema. Ovo je Spirić čuo i sa vrata uhvatio Stojkovića za kaput i povukao u narod, kada je nastala tuča, u kojoj je Stojković motkom po glavi povredjen i obliven krvlju pao u nesvest, a povredjen je i Blagoje Janković koji se sa još nekima umešao da Stojkovića od tuče zaštitu i u sudnicu skloni. Obavešten o događaju i krvoproliću, načelnik Sreza dobričkog Dostanić pojurio je odmah na lice mesta sa činovnikom Karaklajićem i sreskim lekarom, gde je lekar ukazao lekarsku pomoć povredjenima i konstatovao povrede a sreski načelnik poveo istragu o neredu i krivicima. Pošto je ustanovio ko su napadači i prouzrokovači nereda i tuča, među kojima su trojica bili koji su ranije na robiju osuđivani, načelnik je naredio da se krivci privedu Srezu. Svešteniku i učiteljima je odobrio da sami dođu kolima i Srezu se jave; pa kada oni to nisu učinili, naredio je da se sutradan stražarno privedu. Po preporuci sprovednika sveštenik je sam skinuo mantiju, upravo u njegovom interesu, da bi na taj način to sprovođenje manje palo u oči, a za takvo postupanje postoji i nadležno naredenje od 1930. godine.

Po izvršenoj prethodnoj istrazi sreski načelnik je okrivljena lica, među kojima su bili i sveštenik sa oba učitelja, za delo iz tač. 2 § 360 Kaz. zakona — pravljenje nereda — kaznio po tri dana zatvora i predao ih u zakonom roku nadležnom sudu na dalji postupak za delo tuče i povrede.

Po podnetoj molbi kazna zatvora zamenjena je

istoga dana novčanom, a sud ih je pustio da se iz slobode brane.

Po izjavljenim žalbama Ban je odobrio izrečene kazne, iako je nalazio da su blago odmerene.

S obzirom na težinu dela, na pripreme za događaj, na uzbuđenost gradana i potrebu da se dalji nemili događaji spreče i red i mir obezbedi, načelnik sreza je i prema svim drugim prilikama našao za nužno da energično postupa. Takvo njegovo energično istupanje u ovom događaju verovatno je doprinelo da su izbori u ovoj opštini protekli u redu i miru, dok je u nekoliko drugih mesta, gde je predizborna zavadenost pristalica raznih kandidatskih lista bila mnogo manja nego u Pukovcu, na izborima dolazilo do tuča pa i žrtava.

Prema izloženome, ne može se ni po čemu uzeti da je događaj u Pukovcu još ranije od strane vlasti unapred bio pripremljen.

Načelnik g. Dostanić je diplomirani pravnik, inteligentan činovnik i kao starešina uvek dobro ocenjivan. U Pukovskom događaju u toliko mu se manje može pripisati pristrasnost i partajičnost, što je on bio iste ranije partijske pripadnosti koje i napadači u Pukovcu. Njegova objektivnost ogleda se i u tome da se na držanje sreske vlasti Sreza dobričkog prilikom izbora niko nije žalio, sem ovog slučaja u Pukovcu, gde je kasnije na izborima pobedila baš lista na čijoj su strani bili pop Spirić i ostali.

Ali da bi se postupanje g. Dostanića u istom događaju svestrano procenilo, naročito da li je bio u granicama zakonitosti kada je uz fizičke napadače lišio slobode i sveštenika i učitelje, kao i način na koji je to izvršeno, onda pravičnost u izricanju istupne kazne i dužna korektnost u držanju i ponašanju prema g. senatoru, stavio sam g. Dostanića pod disciplinski sud. Sem toga, njega su okrivljena lica tužila redovnom građanskom sudu za lišenje slobode, pa će se i na tome forumu ispitati i oceniti zakonitost njegovog postupanja u ovom slučaju.

Naredio sam i druge shodne mere za obezbeđenje zakonitog poslovanja sreske vlasti, te mislim da g. senator može biti zadovoljan onim što je preduzeto i određeno po ovom događaju.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Reč ima g. Miloje Jovanović.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodo senatori, ja ću da učinim samo neke male napomene, ostajući uvek pri tome da ne želim da prejudiciram sudske odluke. Gospodin Ministar kaže da kazna zatvora nije zamjenjena novčanom kaznom zbog toga, što oni koji su na kaznu zatvora osuđeni nisu zamenu zatražili. To, međutim, ne stoji; obaveštenja, koja je g. Ministar dobio, skroz su neistinita. Ja sam bio prisutan, kad su osuđeni na zatvor hteli podneti molbe za zamenu kazne zatvora u novčanu kaznu, međutim u Srezu nisu hteli da prime te molbe, sreski načelnik je pobegao iz kancelarije, a potčinjenim organima naredio je da molbe za zamenu kazne ne primaju. To je preda mnom izjavio pisar Karaklajić. Eto, vidite, gospodo, kako je obavešten g. Ministar o celom događaju. Obaveštenja koja je on dobio nisu tačna i istinita, ja za to mogu navesti i drugih svedoka, osim onih koje sam već naveo. Obaveštenja koja je dobio Gospodin Ministar još su jedan dokaz više za to, da optuženi pribegavaju raznim neistinama da bi spali sebe od odgovornosti. — Gospodin Ministar u svojoj reči naveo je, dalje, da je taj sreski načelnik pravnik, da je inače miran čovek, i da je sve to uradio

radi javnog mira. Gospodo, ni to nije tačno, jer su se svi ljudi oko 5 časova već bili razišli, a ovo se sve dešavalo između 8 i 9 časova. Optuženi su sprovedeni noću pomoću žandarma sa karabinima u opštinsku sudnicu, koja je 3 kilometra daleko. Ne stoji, dakle, da su ti ljudi sprovedeni sutra-dan, već su oni lišeni slobode i saslušavani noću; ne stoji ni to da je načelnik bio u teškom položaju, i da je sve to morao da uradi radi umirenja sveta, jer, kao što rekoh, svi su se ljudi već bili razišli kućama. Sve to nije trebalo i nije se smelo raditi za jedno delo koje je na kraju krajeva okončano kaznom od tri dana zatvora.

Gospodo senatori, ja uvažavam razloge g. Ministra, da je tu moglo biti i omaške, da se nije dovoljno razmišljalo, da se radilo u brzini, — ali dela koja su se dogodila po svojoj nezakonitosti tako su frapantna, da se ona ne mogu ničim pravdati.

Fakat, gospodo, što se sreski načelnik i danas nalazi na svojoj dužnosti, meni ne daje garancije da će istraga, po ovom događaju, biti vodena onako kako treba da bude vodena, — i da će se pribaviti takav dokazni materijal, kakav on treba da bude u stvari. Ja se bojim da u ovom slučaju ne ispadne ili da niko nije kriv, ili da su svi krivi.

Ja verujem da g. Ministar mnoge stvari ne zna, pošto ga njegovi potčinjeni organi obaveštavaju neistinito i onako kako ne odgovara stanju stvari.

Evo, gospodo, šta sada radi taj isti sreski načelnik, koji je meni kao senatoru kazao da je moje mesto u Senatu, a ne u narodu. On valjda se boji i od svoje senke i neprekidno prati svaki moj korak i moj rad.

Pre nekoliko dana ja sam bio 12 dana u okrugu topličkom i obišao sam 12 opština, i za to vreme dobile su opštine u Srezu dobričkom ovakvo pismo:

»Prema saznanju bio je na teritoriji te opštine g. Miloje Ž. Jovanović, biv. ministar i sada senator, i konferisao sa svojim prijateljima, o čemu ovo Načelstvo nije bilo izvešteno od strane te Opštine.

»Stoga će mi predsednik Opštine uz povrat akta lično podneti izveštaj zašto o dolasku g. Jovanovića u tu Opštinu nije izvestio ovu vlast.

Vrlo je hitno!«

Pa, gospodo, šta smo prema ovome mi senatori? Na jednoj strani kaže se: Vi, senatori, nemojte ići u narod! U narod treba da dolaze poslanici. To je njihovo! — Mi senatori, ni birani, ni postavljeni, po mišljenju sreskog načelnika ta prava nemamo!

Meni, gospodo, pada u oči ovo: U vreme kad se govori šta će senatori u narodu, — pojavljuje se jedan ovakav atak sreskog načelnika na moju ličnost kao senatora. To mi daje povoda da mislim, da je sreski načelnik rdavo razumeo ono što mu je preporučeno. Njemu je bilo rečeno: Glavno ti je poslanik, a senator nije ništa! — I on je to bukvalno shvatio i mislio da može jednoga senatora na ovaj način tretirati.

Sve je ovo za osudu kako se postupa u pogledu senatora. Ja nisam održao nijednu konferenciju. Putovao sam tih 12 dana kroz opštine i razgovarao sa ljudima. To nisu bile konferencije, već susreti starih prijatelja. Da sam hteo držati konferencije, ja bih ih prijavio, ali ja nisam imao potrebe da te konferencije držim.

Ja smatram, gospodo, da u interesu ugleda Senata mi ne smemo olako preći preko ovakovih stvari, i naše je ne samo pravo, nego naša je dužnost da

ovakvo postupanje sa jednim senatorom i uopšte ovakvo shvatanje dužnosti policijskih vlasti da prate kretanje senatora, čak i u njihovim izbornim jedinicama, osudimo, jer, gospodo, mi imamo svoje funkcije i naša je dužnost da mi idemo u narod. Ja sam išao zato da se obavestim o prilikama u narodu, te da posle u izvesnim prilikama, kad bude dolazilo na dnevni red rešavanje o budžetu, o finansijskom zakonu i o ostalim stvarima koje mogu doći na dnevni red u Senatu, mogu biti tačno obavješten kakvo je stanje u narodu i kakve su prilike, jer ja kao senator ne želim da u ovome Domu govorim, radim i rešavam bez dovoljnih obavještenja. Ja tako shvatam svoju dužnost.

Gospodo, mi ne možemo znati čemu ovo vodi. Ovde ispada da sam i ja neki opasan antidržavni element. Verovatno da sam opasan i za državu i za Kralja, kad me prate iz stope u stopu! Prave se čitave poternice o meni i o mome kretanju, kao da sam došao tamo da dižem bunu u tim krajevima!

Ja, gospodo, za ovo ne krivim g. Ministra. Šta on zna šta njegovi činovnici rade? Šta on zna da se prate senatori po tragu, gde god se krenu? I zato ne mogu njega da krivim, niti da na njegovu adresu u tome pogledu izrazim neku osudu. Ja ga samo molim da uputi svoje činovnike kako da se prema nama i našem kretanju uopšte ponašaju. Da završim. Čuli smo, gospodo, izjavu g. Ministra, koji je kazao, da će gledati i nastati svim mogućim sredstvima da se pravilno vođenje istrage obezbedi i da se otklone svi oni uticaji koji bi ma u kom pogledu imali dejstva na dokazni materijal, te ja, u uverenju da će g. Ministar tako i postupiti, slobodan sam da vam predložim prost prelaz na dnevni red, koji bi glasilo ovako:

»Saslušavši izlaganja interpellantova kao i odgovor g. Ministra unutrašnjih dela i njegovu izjavu datu u Senatu, da je dotične policijske činovnike optužio disciplinarnom sudu, kao i da će otkloniti uzroke koji bi mogli otežati pravilan tok istrage po učinjenim krivicama, — Senat prelazi na prost dnevni red.«

Prešednik dr. Ljubomir Tomašić: Prima li gospodin Ministar predloženi prelaz na dnevni red?

Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Gospodo senatori, ja primam ovaj predloženi dnevni red. Ali dopustite mi da Vam kažem nekoliko reči povodom ovog sada novog slučaja, koji g. senator navodi, da je sreski načelnik tražio od opštinskog suda obavještenja o bavljenju g. senatora i održanoj konferenciji tamo.

Za ovaj izveštaj koji je sad g. senator pročitao, a koji je sreski načelnik tražio od dotične opštine o bavljenju g. senatora, nemam nikakvih podataka, ali se ne bi moglo uzeti da je taj postupak sreskog načelnika nedozvoljeni nadzor nad kretanjem i radom g. senatora. Sreski načelnik je starešina opšte upravne vlasti, domaćin u srezu, pa treba da zna šta se na njegovom području dešava, pa i o dolasku i prolasku vidjenih ličnosti, te je zbog toga mogla, po svoj prilici, i poteći zamerka opštinskom sudu zašto ga o izloženome nije obavestio. Uostalom, ja ću i tu stvar izvideti i učiniti što bude bilo potrebno.

Prešednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, stavljam na glasanje ovaj prost prelaz na dnevni red, kako ga je predložio g. interpellant i prihvatio g. Ministar unutrašnjih dela. Ona gospoda senatori koji su za prihvatanje ovog dnevnog reda, neka izvole sedeti, a ona gospoda senatori koji su proti

tome, neka izvole ustati. (Svi sede). Kako svi sede, onda objavljujem da je ovaj prost prelaz na dnevni red prihvaćen jednoglasno.

Time je prva tačka dnevnog reda završena. Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Prešes interpellacije senatora g. dr. Ivana Majstrovića na g. Ministra unutrašnjih poslova o dozvoli useljenja i trajnog boravka na teritoriji naše države skupini od 350 izbegličkih jevrejskih porodica iz Nemačkog Rajha. Molim gospodina sekretara da pročita interpellaciju.

Sekretar Asim Alibegović pročita interpellaciju (vidi prilog na kraju sastanka).

Prešednik dr. Ljubomir Tomašić: Reč ima g. Ministar unutrašnjih poslova.

Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Odgovarajući, gospodo senatori, na ovu interpellaciju senatora g. dr. Majstrovića, koju ste malo čas čuli, i postavljena pitanja, meni je čast obavestiti i g. senatora Majstrovića i ovaj visoki Dom, da sam, u saglasnosti sa Ministarskim svetom, odobrio jednom manjem broju nemačkih emigranata jevrejskog porekla da sklanjajući se iz Nemačke mogu doći u našu zemlju.

Pri odobrenju njihova dolaska nije se odlučivalo i o trajnosti njihovog zadržavanja na teritoriji Kraljevine, već o pružanju azila u njihovoj nevolji. Oni i sami svoje bavljenje kod nas najvećim delom smatraju privremenim. Oni se ovde prihvate, odmore i pripreme za dalji put u svoju nacionalnu državu Palestinu.

Sada ih ima kod nas nešto preko 200 duša, od kojih je tek oko 90 na teretu humanih ustanova, a ostali se izdržavaju iz prenetih sopstvenih sredstava. Od pridošlih preko 600 ih je otišlo u Palestinu, a i od još zaostalih veći deo je takode pri putu.

Pitanje državljanstva, prema tome, sada niukoliko ne dolazi u obzir, niti se prihvatanje tih emigranata protivi odredbama Zakona o državljanstvu. Pitanje prijema u naše državljanstvo koga od njih moglo bi se postaviti tek posle 10 godina, koliko se po istom Zakonu za stalno prebivanje na našoj teritoriji traži, pored ostalih uslova za prijem u naše podanstvo.

Kraljevska vlada vodila je računa o teškim ekonomskim prilikama i kod nas, te se prijem tih emigranata ograničio na meru koju možemo podneti, a to tim lakše, jer ih je jedan deo u našu zemlju došao da se privremeno zadrži, kao što malo čas rekoh, u putu za Palestinu.

Medu tim emigrantima ima imućnijih ljudi, koji su došli sa namerom da kod nas svoj doneti kapital plasiraju sami ili u zajednici sa našim državljanima. To, kao i njihove veze sa zapadnim tržištima, može biti od koristi našoj privredi.

Što se tiče pitanja g. interpellanta o razlozima i kriterijima koji su me rukovodili pri davanju odobrenja za prijem ovih jevrejskih izbeglica iz Nemačke, to moram naglasiti da je prihvaćanje emigranata, bez obzira na veru, u tradiciji naše države za ukazivanje azila političkim emigrantima kao i obzirima čovečnosti i međunarodne pomoći. Naša urođena tolerancija prema svima verama i poštovanje prema svačijoj verskoj svetinji i pripadnosti nalaže nam da se i kod davanja azila političkim emigrantima ne određujemo po njihovoj verskoj pripadnosti, jer je kod nas i jevrejska vera kao i sve ostale priznate vere potpuno ravnopravna. (Glasovi: Tako je!)

Mi smo imali i imamo na našoj teritoriji poli-

tičkih emigranata iz svih susednih, pa i daljih država, i Slovena i neslovena. I to internacionalno pravo azila, koje smo uvek poštovali i poštujemo, čini čast Jugoslaviji, kao i kulturi i humanosti naše nacije.

Mi nismo mogli ni hteti uskratiti ovo pravo azila ni nemačkim emigrantima, sledejući u tome i primeru drugih visoko kulturnih država, već smo primili mogući broj, sa kojima će se postupiti kao i sa ostalim emigrantima.

Prema tome, moj odgovor na pitanje: koji su me razlozi rukovodili da dajem azil jevrejskim emigrantima, je kratak:

Poznata tradicija naše zemlje da dajemo azil političkim emigrantima i urođena naša snošljivost prema svima verama. Mi nemamo razloga da od tih načela u našoj verskoj politici odstupamo kad se radi o pripadnicima jevrejske veroispovesti, i u tome ćemo ostati dosledni. Ovo tim manje, što je poznato da su naši Jevreji uvek živeli u slozi sa našim narodom i saradivali u stvaranju Jugoslavije i na bojnim poljima i inače u izgradnji njene i materijalne i duhovne kulture.

Ali, ukazujući azil emigrantima, tražimo i pazimo na to, da i ove izbeglice, kao i one ranije, poštuju ukazano im gostoprinstvo i budu lojalni prema državi koja im ga je pružila, a takode da sa naše teritorije ne preduzimaju ništa protivu zemlje iz koje su se morali ukloniti. (Burni aplauz).

Prešednik dr. Ljubomir Tomašić: Ima reč senator g. dr. Alkalaj.

Dr. Isak Alkalaj: Gospodo senatori, kao jedini Jevrejin u celom Narodnom predstavništvu smatrani, pre svega, za svoju najprijatniju dužnost da, u ime svih mojih jedoveraca u Kraljevini, a povodom odgovora na interpelaciju g. Majstrovića, izjavim svoju najsrdačniju blagodarnost kako g. Ministru unutrašnjih poslova tako i celoj Kraljevskoj vladi.

Reč g. Ministra je odjek velike duše jugoslovenskog naroda, prožete vazda blagorodnošću, pravičnošću i slobodoumljem. Takva velika duša je jedino u stanju da oseti i razume tuđe nevolje i bolove, jer je i ona preživela, i u dalekoj i u skoroj prošlosti, velika iskušenja i patnje. I junački jugoslovenski narod oseća i ima puno razumevanje za jedan gonjeni i uvređeni narod koji u teškoj borbi za svoj opstanak napreže sve svoje snage da osnuje svoj nacionalni život u svojoj staroj postojbini, a preteča naše Jugoslavije, Kraljevina Srbija, prva je pozdravila visoku i plemenitu nameru Velike Britanije, kada je tako zvanom Balfurovom deklaracijom izjavila gotovost da jevrejskom narodu stvori jedno nacionalno ognjište u Palestini.

Gospodo senatori, nemojte mi zameriti što sa uzbudenjem govorim. Nije mi prijatno uzeti reč i govoriti o podnetoj interpelaciji našeg vrlo uvaženog kolege g. Majstrovića, koga neobično cenim i poštujem. Ovo mi je u toliko neugodnije što prirodno svoga svešteničkog poziva ja sam navikao da govorim o bratstvu i ljubavi prema bližnjima, a nikako da polemishem i eventualno dolazim u sukobe...

Ali u ovom slučaju, i na ovom mestu, moram uzeti u odbranu moju jedovernu braću i ispraviti izvesne navode u interpelaciji, svesno ili nesvesno, ali u svakom slučaju, držim, u najboljoj nameri napisane, a koji ostavljaju mučan utisak kod svih gradana Mojsijevе vere u našoj zemlji. Da bismo taj utisak očiglednije izneli, moramo progovoriti koju reč o događajima koji se odigravaju pred našim očima od

nekoliko poslednjih meseca na ovamo.

Gospodo senatori, od kako su došli na vladu u Nemačkoj nacionalni socijalisti, oni su, da bi utvrdili svoje pozicije u zemlji, razvili silnu i svestranu propagandu širom celoga sveta: Oni stalno šalju u sve države Evrope i u Ameriku svoje emisare, propovedajući Hitlerizam, a u vezi s njim i mržnju protiv Jevreja. U toj propagandi oni se naravno služe svima agitacionim sredstvima: radiom, filmom, štampom i predavanjima.

Pojedine države, svesne opasnosti od takvog jednog pokreta po njihov poredak, pravilan razvitak i mir, čine sve moguće da ga savladaju i ne dopuste da on uzme maha i unese zlu krv među njihove građane. Tako u Velikoj Britaniji najveći i najuticajniji državnici, sa političke tribine, groniko podižu svoj glas protivu ove nemačke razorne akcije, nazivaju ceo pokret varvarskim i imaju za njega najjače reči negodovanja i osude. Kongres Američkih Sjedinjenih Država uzima u najozbiljniji pretres predlog da se svi agitatori Hitlerizma koji su u Ameriku stigli pod vidom konzularnih agenata i raznih atašea, prognaju iz zemlje, a Čehoslovačka Republika, naša saveznica, donosi zakon po kome je takav pokret strogo zabranjen.

Talas ovoga pokreta, izgleda, nije se mogao zaustaviti na granicama naše države, već se čak i kod nas pojavio iznenada i naglo kao divlja bujica, koja obara i plavi naše mirne i pitome oblasti pored najboljeg nastojanja nadležnih vlasti da se taj pokret u nas suzbije ili bar dovede na najmanju meru. Svakoga dana tako reći donosi nam radio iz Nemačke vatrene i tendenciozne govore uperene protivu Jevreja, agenti drže predavanja o »trećem Rajhu«, a neprestano, u svima krajevima naše države, pa i u prestonici, niču novi listovi i brošure, u kojima se, po Hitlerovom receptu, rečima i karikaturama, vredaju i omalovažavaju Jevreji u našoj državi i obeležavaju kao krivci svih nedaća, kao štetni po državu i kao njeni neprijatelji.

Pod takvom atmosferom koju momentalno preživljujemo, i kao vrhunac svega toga, iznenadila nas je interpelacija uvaženoga kolege Majstrovića. Mi svi znamo, mi smo u to ubudeni da ta interpelacija apsolutno ne stoji ni u kakvoj uzročnoj vezi sa prilikama koje preživljujemo, niti je naš gospodin kolega Majstrović uopšte mislio da te prilike dovede u vezu sa svojom interpelacijom. Ali je ona, odmah po podnošenju g. Ministru, doživela najširi publicitet u našoj državi, a široke neobaveštene mase morale su stvoriti pogrešno uverenje da sav taj pokret nalazi podrške kod ovog najvišeg foruma u državi i da je interpelacija izraz takvog raspoloženja u Senatu.

G. Majstrović kao slobodouman i nadasve kulturnan čovek, u svojoj interpelaciji, s jedne strane, istina, osuđuje antisemitizam kao — citiram njegove reči — »jednu od najernijih mrlja u istoriji civilizacije«, ali, s druge strane, ustaje protivu toga, što bi izvestan broj nemačkih Jevreja, žrtava današnjeg nesnosnog političkog stanja u Rajhu, našao utočišta u našoj zemlji, bez obzira da li oni duhovno ili materijalno mogu biti našoj zemlji od koristi ili ne. G. interpellant ustaje protiv azilskog prava, koje je u običaju u svima kulturnim državama, u vrmenu kada Velika Britanija i Francuska oberučke prihvataju izbeglice i čine sve da im budu olakšaju, kada Društvo naroda otvara naročiti komesarijat za pomoć nemačkim izbeglicama, a naša saveznica Čehoslovačka,

preko svoga Ministra spoljnih poslova, u svome parlamentu, izjavljuje, da se smatra ponosnom i da će se i u buduće smatrati ponosnom da progonjenim žrtvama obesti i netolerancije pruži azilsko pravo u svojoj zemlji.

Gospodo senatori, kod nas takvih izbeglica je vrlo mali broj. Čim je počelo proganjanje u većoj meri, mi smo zamolili Kraljevsku vladu, da dopusti emigraciju u našu zemlju izvesnom broju tih izbeglica. Kraljevska vlada, što ističem sa zahvalnošću, oduzvala se našoj molbi i g. Ministar unutrašnjih poslova izdao je pograničnim vlastima naređenje, da se sa izbeglicama postupa humano i tolerantno i da im se ne prave naročite smetnje da se kod nas, za sada, provizorno, nastanjuju. Prema statističkim podacima kojima raspolažu naši Odbori za potpomaganje izbeglica, njih danas ima u našoj zemlji svega oko 205: i to u Osijeku 1, u Sarajevu 3, u Zagrebu 110, u Beogradu 91, a prošlo je kroz našu zemlju, i to: kroz Osijek 23, Novi Sad 88, Suboticu 117, Zagreb 186 i Beograd 248. Od pomenutih 205 izbeglica, koji se još nalaze u našoj zemlji, svega 93 su na teretu jevrejskih humanih institucija, ovde su privremeno i čekaju odluke i pripremu da budu dalje otpravljeni. Ostalih 112 izbeglica imućni su građani koji su došli u našu zemlju sa svojim kapitalima i oni ispituju mogućnosti da li će ovde moći investirati svoj novac ili ne. Svega, dakle, dolazi u obzir 112 duša. Ali čak da je izbeglo i 350 porodica, pa i čitava hiljada, bojaznost g. Majstrovića je nerazumljiva i neopravdana da bi toliki broj poremetio homogenitet naše nacionalne države. Mi imamo u tome pogledu mnogo veću veru u životnu snagu našega naroda. Jer inače bismo morali očajavati kad bismo verovali da jedan kompaktni i etnički jednoobrazan narod od 14 miliona ne bi bio u stanju da apsorbuje 1000, 2000, pa čak i nekoliko hiljada duša.

Još dve tri reči, gospodo senatori, o našim jugoslovenskim Jevrejima kojih se g. Majstrović takođe dotakao u svojoj interpelaciji. Opet ću, sa poštovanjem i zahvalnošću, pomenuti predratnu Srbiju. I u Kraljevini Srbiji bilo je Jevreja u skromnom broju, bilo je i Sefarda i Eškenaza. Svi su oni sa svojom braćom pravoslavne vere delili i zlo i dobro. I među onima koji su u ratovima junački ginuli za ovu državu bilo je i jednih i drugih. Ujedinjenjem našega naroda porastao je, sa proširenom teritorijom, i broj Jevreja, i Sefarda i Eškenaza, ali taj priraštaj nije ni iz daleka u srazmeri sa veličinom ujedinjenog naroda. Zakonom o verskoj zajednici Jevreja, od 1929 godine, obuhvaćeni su i jedni i drugi kao jedna celina. Oni su grupisani u pojedinim veroispovednim opštinama, a svi su organizovani u Savezu jevrejskih veroispovednih opština i u Udruženju jevrejskih ortodoksnih veroispovednih opština, a između jednih i drugih, osim malih divergencija pri bogoslužjenju, nema nikakvih razlika. Oni svi zajedno svojski rade da kao lojalni podanici naše mlade države budu korisni zemlji i narodu i verni Kralju i Otadžbini, da služe predano ciljevima naše Kraljevine i ispunjavaju sve dužnosti kao i ostali ispravni građani. Šta su morali Jevreji a šta drugi nejevrejski elementi u bivšoj Austro-Ugarskoj monarhiji, nastanjeni na našoj teritoriji, po diktatu odozgo učiniti, u to se nećemo ovde upuštati. Poznato nam je kakvim se sve sredstvima služila bivša monarhija da bi mogla podjarmiti svoje narodnosti i njima vladati. Ali moramo odlučno ustati protiv tvrđenja g. interpelanta da su i »nakon

istoga«, t.j. i posle ujedinjenja Jevreji u našoj državi nosioci pangermanske kulturne misije. Ova teška optužba nije ničim osnovana i pogada potpuno naše nevine i čestite građane koji dokazuju svojim životom i radom da vole ovu zemlju. Neka g. Majstrović obide naš Sever i dode u dodir sa ovim življem, pa će se prijatno iznenaditi kad vidi kako i sredovečni ljudi lepo govore našim jezikom, a omladina jugoslovenski jezik smatra već kao svoj maternji jezik. Svi ovi Jevreji nemaju druge aspiracije do dobro svoje nove otadžbine a njihov mentalitet orijentiše se postepeno i stalno potpuno jugoslovenski.

Na tome rade svi jevrejski pretstavnici u našoj zemlji i u tome su do sada postignuti najbolji uspehi. Mi ćemo svoj rad nastaviti i dalje u tom pravcu i nadamo se da će nam se i sa najvišeg mesta i od strane Kraljevske Vlade i svih merodavnih faktora u zemlji, pružiti, kao i do sada, i moralna i materijalna potpora, da postavljeni cilj do kraja ispunimo. Mi čvrsto verujemo da će Kraljevska Vlada sve učiniti da se u našoj zemlji ne seje razdor i mržnja među raznim slojevima našega društva. I ubedeni smo da će i ova propaganda sa strane potrebnim merama od strane nadležnih vlasti u zemlji ovoga puta biti bezuspešna i da će se ona razbiti o visoku svest našega naroda i čovečno i odlučno držanje naše Vlade. Ovaj svetao cilj lebdi vazda pred očima i našem viteškom Vladaocu Nj. V. Kralju Koji ga je ne samo u nekoliko mahova javno istakao u Svojim manifestima i proklamacijama, već ga i delima teži da ostvari.

Sa odanošću i privrženošću svih Jevreja jugoslovenskih svome Kralju, ja završavam svoju reč, izjavljujući da se slažem sa svakim predlogom u Senatu koji bi glasilo za prost prelaz na dnevni red.

Pretsednik dr. Liubomir Tomašić: Ima reč interpelant g. dr. Ivan Majstrović.

Dr. Ivan Majstrović: Zahvaljujem g. Ministru unutrašnjih poslova na njegovom pospješnom i iscrpljivom odgovoru na moju interpelaciju koja je izazvala živu pažnju u svima krugovima naše javnosti.

Ja unapred kažem da se sa odgovorom g. Ministra unutrašnjih poslova zadovoljavam i ne držim da je taj odgovor u čemu izgubio ako mu se pri kraju dala jedna patetična nota, jer može biti da je bilo potrebno da se istom prekriju mnogi nedostaci, a to se je i postiglo.

Gospodo, od dana kad sam podneo svoju interpelaciju pa sve do juče — ja sam primio iz mnogih krajeva naše države pisma iz kojih sam video da je moja interpelacija shvaćena kao potekla iz moje same inicijative. To kažem radi toga jer g. predgovornik, naš uvaženi drug dr. Alkalaj, izrazio je bojazan kao da bi se ova interpelacija mogla shvatiti kao odraz nekoga raspoloženja ili neraspoloženja celoga Senata. Ja se protiv toga ograđujem. Ja ćelu odgovornost za svoja dela uzimam na sebe kao i svaki drugi član ovog Doma i ako pripadamo jednome klubu, i radi toga ne može da bude govora da se ova interpelacija može smatrati kao neki odraz raspoloženja ili neraspoloženja Senata.

Imam takode da prigovorim tome što g. predgovornik u toku svoga govora i na kraju istoga kaže, da izgleda kao da je ova moja interpelacija plod neke antisemitske akcije u našoj državi.

Gospodo, ja sam se u svojoj interpelaciji ograđio i kazao sam da me pri ovom koraku nisu rukovodile nikakve antisemitske pobude s razloga što kod nas nema nikakova antisemitizma, i stoga moja in-

terpelacija ne može da bude u vezi sa kakovom anti-semitskom akcijom.

Gospodin predgovornik ide čak i dalje i dovodi u neku vezu ovu moju interpelaciju sa pisanjem jedne prestoničke novine, za koju sam čuo da je izvikuju na ulici, a koju — iskreno priznajem — nikada nisam ni pročitao. Ja još uvek mislim da je ova interpelacija bila na svom mestu i da će biti neke izvesne koristi od nje.

Gospodo, dovoljno je da se osvrćemo na današnji politički položaj u celoj Evropi, e da vidimo da antisemitski pokret nije samo u Nemačkom Rajhu, nego i u Austriji, u Madarskoj, u Rumuniji, a i u Grčkoj. Mi smo, prema tome, opkoljeni samim državama u kojima je antisemitski pokret veoma razvijen, i opravdana je bojazan da može doći čas da Jevreji, koji više ne budu našli dalje mogućnosti opstanka u dotičnim državama, budu prisiljeni doći k nama; a to bi moglo da bude od velike pogibelji u nacionalnom, političkom i socijalnom pogledu.

Gospodo, mi imamo dosta naših domaćih nevolja a da bismo još želeli da dode i koja druga, makar i pod imenom antisemitizma. Od ovog današnjeg raspravljanja želim da nam svima ostane u pameti jedna istina: ako hoćemo da se odbranimo od antisemitizma, onda treba da se na vreme odbranimo od semitizma. Mi moramo nastojati svim sredstvima, koja stoje državi na raspoloženju, da se jevrejski elemenat u našoj državi ne povećava, jer dok je taj elemenat u onom broju, u kome se on danas nalazi, on ne predstavlja nikakvu pogibao, ali niko to ne može da kaže za slučaj, kad bi se taj elemenat imao da povećá usled prilika u susjednim državama ili inače.

Ovo su sve samo konturne neke refleksije, dok u stvari ja sam ograničio svoje pitanje na dve konkretne činjenice. Pitao sam: je li istina da je izdata formalna dozvola pribeglicama da mogu doći na našu teritoriju, i: kojim se kriterijumom rukovodio g. Ministar kad je na to privolio?

Ja ću priznati da je moja nada i moja želja bila da ove činjenice budu demantovane. Ali nažalost to nije slučaj. G. Ministar, a i g. senator dr. Alkalaj, naveli su nam neke cifre o broju ovih izbeglica koje su došle do nas. Na ovo bih imao da primetim. U novinama, iz kojih sam crpio vest, stajalo je da je bilo 350 porodica, a ta vest nije bila demantovana ni sa koje strane. Osim toga iz privatnih obavesti koje imam, rekao bih da tih izbeglica ima mnogo više nego li ih blagohotno priznaju g. Ministar i dr. Alkalaj.

Gospodo senatori, nećemo voditi računa o par stotina njih više ili manje, jer to ne može da igra velike uloge u pitanju, o kojem se ovdje radi. Glavno je da budemo načisto da sa ovim treba da se prestane. I stoga, iako govor g. Ministra nije bio u stanju da me potpuno zadovolji, ja ipak ne pravim od toga kakovo pitanje znajući da je on pri cijeloj ovoj stva-

ri bio rukovoden obzirima humanosti te izjavljam da se sa odgovorom zadovoljavam i predlažem prosti prelaz na dnevni red.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Prima li g. Ministar prost prelaz na dnevni red?

Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Primam.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, sad ćemo glasati o predlogu g. interpelanta za prost prelaz na dnevni red, onako kako ga je primio g. Ministar. Gospoda senatori koji su za prost prelaz na dnevni red, izvoleće sedeti, a koji su protiv, izvoleće ustati. (Niko ne ustaje). — Objavljujem da je prost prelaz na dnevni red primljen jednoglasno.

Gospodo senatori, na ovaj način današnji dnevni red je iscrpen. Naredna sednica biće zakazana pismenim putem, sa dnevnim redom: ustanovljenje dnevnog reda.

Za reč se javio senator g. Daka Popović.

Daka Popović: Gospodo senatori, Odbor Senata, koga je Senat izvoleo delegovati da prouči inicijativni zakonski predlog u pogledu regulisanja cena električnoj energiji završio je pre nekoliko dana svoj rad i o tome sastavio izveštaj. Taj izveštaj Odbora saglasan je usvemu sa inicijativnim predlogom; Odbor je našao da je taj zakonski predlog korištan po naš narod i da je on u skladu sa svima merama koje preduzima Kraljevska vlada u ovome trenutku da se ublaže tegobe privredne krize. Međutim, taj zakonski predlog još do danas nije stavljen na dnevni red. — Javnost je zainteresovana, u najširim slojevima našega naroda, za sudbinu toga, zakonskoga projekta i da ne bi izgledalo da ovaj Dom tako lako odustaje od svoga prava inicijative, i od tako korisnog zakonskog predloga po naš narod, a još manje da odustaje možda, usled intervencije zainteresovanih kao i usled tumačenja sa izvesne strane, gde se spori ovome Domu pravo inicijative, to bih molio gospodina Pretsednika, da da izjašnjenje zašto do danas ovaj zakonski projekat nije stavljen na dnevni red.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, obavešten sam sa strane Kraljevske vlade da je spremljen zakonski predlog o elektrifikaciji zemlje, da ta zakonska osnova apsorbira glavna načela zakonskog predloga senatora g.g. Dake Popovića i drugova, i da je konačna redakcija pri kraju. Kako opravdano očekujem da će taj vladin zakonski predlog biti podnet Senatu kroz par dana, ja ću ga uputiti Odboru izabranom za proučavanje zakonske osnove senatora g.g. Dake Popovića i drugova na postupak, vodeći računa o onome starome pravilu zakonodavne tehnike: Ne bis in idem. Da li je Senat sporazuman sa predloženim dnevnim redom? (Jeste)

Prema tome, današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 11,50 časova.

P R I L O Z I

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На Господина Министра унутрашњих послова због незаконитог лишавања слободе свештеника и учитеља и бруталног поступања са њима од стране полицијских власти у Срезу добричком Округа топличког.

На дан 11 јула о. г. поднео сам интерпелацију на господина Министра унутрашњих дела, која гласи:

„На дан 5 о. м. одржана је једна конференција грађана у селу Пуковцу Среза добричког у циљу споразума о истицању заједничких листа за општинске изборе. Том приликом један од присутних, као што ми је представљено, почео је напасти на свештенике погрдним изразима, које не могу себи допустити да овде изнесем, псујући и омаловажавајући у своме говору и Устав и земаљске законе, на што је присутни свештеник г. Спирић, по изјавама многобројних лица које су мени учињене, рекао: „Ми не можемо овде остати и разговарати, кад се овако вређамо, по ћемо отићи, а господина који нам увреде наноси тужићемо суду“. После овога, г. свештеник се са конференције удаљио, што могу стотина сведока потврдити.

Доцније, после овога догађаја, истога дана, тај човек који је онемогућио рад на конференцији изазвао је у дворишту општинске суднице присутне грађане, те је дошло услед тога до једне непријатне ствари, да је исти био физички нападнут. То се на сваки начин мора жалити, и срећа је што повреда која му је нанета није тешке природе, јер је после тога седео у кафани, а 8 о. м. могао се видети и у Прокупљу, у кафани и на улици.

По телефонском саопштењу, дошао је одмах на лице места срески начелник г. Момчило Достанић, са среским писарем г. Караклајићем и повео истрагу по тој ствари. Грађани су ми се жалили да је истрага вођена једнострано, пристрасно и партизански: нико од сведока који би сведочили у прилог свештеника г. Спирића и осталих оптужених, и ако их има преко стотине, није саслушан, но су саслушавана само она лица која су већином непријатељски расположена према свештенику г. Спирићу и према осталим оптуженима.

Тврди се да је цела ова афера са г. Спирићем и осталима већ раније припремљена. Један државни службеник још на недељу дана раније је говорио у Прокупљу да ће се у Пуковцу ових дана нешто догодити, и да ће свештеници г. г. поп Спирић и вероватно Јован Војиновић бити после тога интернирани. Ово је срески начелник морао сазнати, јер је тај чиновник лекар Среза добричког, који, кад је о томе знао, био је дужан да то саопшти своме старешини.

Да је ово срески лекар говорио потврдили су на своме саслушању код полицијских власти претседник општине прокупачке г. Рочкомановић и још неки виђени грађани.

Не знам до кога је времена трајало вођење истраге, само знам то, да је срески начелник наредио да се у 10 сати ноћу свештеник г. Спирић средством жандарма доведе од куће, и да му се

том приликом скине свештеничка мантија.

Ово је извршено, и свештеник је за време мрачне ноћи, уз писку кукњаве жене и деце, одведен од куће од стране тројице жандарма наоружаних карабинима, скинута му је мантија и одмах је лишен слободе, и ако он у цео тај догађај није ни у колико био умешан. После овога, спроведен је у Среско начелство у Прокупљу.

Сазнавши за овај немил догађај, којим је изложен срамоти и порузи један одличан и исправан, у народу врло омиљени свештеник, а знајући да се ово по закону није могло урадити, одмах сам из села Гргура, где сам се тада налазио, дошао у Прокупље, да се сам уверим о стању ствари, и отишао сам код среског начелника г. Достанића.

Ја сам среском начелнику г. Достанићу скрено пажњу на то да је врло незгодно и да је штетно по интересе цркве и вере, а да је и закону противно да се један свештеник на овај начин излаже срамоти и бламажи, и молио сам га да саслуша и друге сведоке који ће утврдити да у овај инцидент свештеник није ни у колико умешан, сем што се десило на лицу места, но г. Достанић ми је одговорио: „Да он друге сведоке неће испитивати, а да је њему овај материјал који је прикупио довољан да може лишити слободе и попа и учитеља“.

Из речи г. Достанића, из њиховога тона и начина изражавања, ја сам дошао до несумњивог закључка да је он из следе мржње према свештенику и осталима решен по сваку цену да их ухапси и осуди на затвор, и ако се то коси са одредбама закона. Кад сам га затим замолио да и свештеника и остале који су с њим у Прокупље спроведени осуди на новчану казну, односно да им казну затвора у смислу закона замени новцем, он је преко тога прешао, не одговоривши ништа.

После овога сам скренуо пажњу г. начелнику да ћу по својој дужности сенатора бити приморан за овакав његов рад жалити се Министру унутрашњих дела. Он ми је на то одговорио: „Господине сенаторе, Ваше је место у Сенату, а не овде“, на шта сам му ја рекао: „да је моје место не само у Сенату, него свуда где се укаже потреба да узмем у заштиту грађане са којима се противно закону поступа и према којима се ма од чије стране врши једно отворено насиље“. По овоме сам се удаљио из канцеларије.

Одмах после овога, начелник срески је донео пресуду, којом је свештеника г. Спирића, учитеља г. Момчила Поповића, учитеља г. Добросаву Недиљковића, кандилата за претседника Општине пуковачке г. Вукашина Миловановића и још пет грађана осудио на по три дана затвора, за дело квалификовано кар иступну кривцу, а у исто доба спровео их је суду и оптужио их за неку кривцу, но не знам за коју, јер нисам имао прилике да видим и прочитам акта оптужбе.

Дежурни судија је оптужене одмах затим пустио у слободу.

И ако закон предвиђа да се за иступне кривце свештеници и чиновници осуђују на новчану казну, начелник срески, на молбу осуђених, није им хтео ову казну заменити новцем, већ је наре-

дно да се одведу у затвор, па се из канцеларије пре канцеларијског времена удаљио и отишао у варош, наредивши писару г. Караклајићу да им казну затвора не сме заменити новцем.

Тако ми је сам г. Караклајић у присуству осуђених изјавио.

Цела моја интервенција у овој ствари, која је имала најбоље намере и која је ишла на то да заштити права југословенских грађана и одврати са пола пута среског начелника од гажења закона, које је нарочито у овоме случају било од велике штете по велике државне интересе, и које је изазвало отворено негодовање код свију грађана у Прокупљу, као и код многобројних сељака који су се тога дана у вароши затекли, остала је неуспешна, и сви су осуђени спроводени у затвор, где су преноћили ту ноћ и остали су сутрадан до 5 сати по подне, када им је дозвољено да остатак неиздржане казне замене новцем.

Кад сам сутрадан пре подне молио да ми се дозволи да се са кажњенима састанем у затвору, дозвољено ми је да то учиним у присуству среског писара г. Фрање. Том приликом, када су ме осуђени питали: „Да ли имају права да се због овога жале Њ. В. Краљу“ и ја им одговорно: „Да је Краљ највиши заштитник правде и закона у земљи, и да има право сваки поданик да Му се жали на учињене неправде“, — г. Фрања је прекинуо наш разговор, изјавивши пред свима присутнима да он не може дозволити да о томе говоримо.

Ишло се, дакле, тако далеко, да се грађанима онемогуће и жалбе Владару, јер су они, према таквој изјави г. Фрање, добили уверење да то не смеју радити, кад им он изрично забрањује да о томе говоре са својим сенатором.

После овога, ја сам се удаљио из зграде.

Среска власт није, не знам на основу кога закона, дозволила осуђенима да могу узети оверени препис пресуде, како би среског начелника и писара г. Караклајића могли оптужити суду због бесправног лишења слободе, увреда нанетих свештеничком чину и повреда које се односе на државне чиновнике.

Овај догађај разгласио се врло брзо по целој округу и, с погледом на расписане општинске изборе, коментарисао се на врло неповољан начин. Хапшење ове десеторице бивших чланова демократске странке, који су највећим делом ступили у нову странку, од којих је један чак и кандидат за претседника општине и потпретседник месног одбора нове партијске организације, јавно се тумачи као један чин који има свакоме да да на знање, да се не жели да народ слободно бира у општинске управе људе у које има поверења, већ да ће им власт, по сили којом располаже, наметати оне људе које она хоће, а нарочито да ће сузбијати кандидацију бивших демократа, па чак и оних који су ступили у нову заједничку странку.

Сматрајући да је у интересу мира и реда у народу, као и у интересу правде и чувања државних закона, неопходно потребно да се у овоме случају прибаве потребне сатисфакције грађанима бесправно лишеним слободе и репарације повређеним и погаженим законима, слободан сам поднети ову интерпелацију на г. Министра унутрашњих дела и умолити га да ми одговори на следећа питања:

Је ли му познато да је начелник Среза до бричког, због једне обичне кривице иступне природе, стражарно ноћу спровео од стране три жанدارма наоружаних карабинима свештеника г. Николау Спирића, и да је том приликом наредио да му се скине мантија, чиме је нанета увреда његовом свештеничком чину, и да ли сматра да се оваквим поступком са свештеницима убија углед вере и цркве, а тиме онемогућава и вршење оне велике дужности која им је у друштву и држави намењена? Да ли увиђа да његови органи оваквим радом руше и поткопавају темеље државе?

Да ли му је познато да је, сем свештеника, због исте ове иступне кривице лишио слободе, без одобрења надлежне власти, и учитеље: Момчила Поповића и Добросава Недељковића, убијајући овим њихов углед у народу, а да је, поред њих, ухапсио и кандидата за претседника општине г. Вукашина Јовановића, из Пуковца, и још других пет грађана?

Како сматра господин Министар то, што је начелник срески над свима њима изрекао казну затвора и није им, противно закону, ову казну хтео заменити новчаном казном? Да ли му је јасно да је срески начелник овим очигледно ишао на то да свештеника и учитеље унизи и осрамоти, и цео народ застраши, како би се општински избори свршили не слободном одлуком грађана, већ онако како полицијска власт жели и хоће? Да ли је господин Министар унутрашњих дела свестан тога какве би страховите последице по ред и мир у земљи могло имати продужење оваквога рада од стране његових подручних органа?

Ако све ово господину Министру није познато, је ли вољан да одмах нареди најстрожију истрагу на лицу места у Пуковцу, којом би се имало да утврди: шта је среска власт радила, како је поступала, колико се непристрасно држала у са слушању сведока и вођењу истраге, и у колико су спроведене незаконитости у целој овој истрази?

Је ли господин Министар вољан да, с погледом на ове жалосне појаве, а у циљу извршења слободних избора, изда наређење полицијским властима у земљи, да се уздржавају од свега онога што се коси са слободом избора, коју треба обезбедити, како би се у народу створило уверење да он има права да бира најбоље људе, хоје хоће и жели, и да није дозвољено да му полицијске власти намећу оне које он неће, јер општинске управе данас, по закону, не поставља полиција, већ бира народ?

Сматра ли господин Министар да народни претставници немају право да у случајевима овако грубих и некоректних поступака од стране власти интервенишу у интересу чувања правде и законитости, јер, ваљда, није наша дужност само да седимо у Сенату и Скупштини, и да одобравамо кредите за плате ових чиновника, који овако самовољно и против закона са народом поступају?

Налази ли господин Министар да је било исправно држање среског писара г. Фрање, кад је ухапшенима забрањено чак и да питају да ли се смеју жалити Његовом Величанству Краљу, и увиђа ли да овакав његов рад не може бити користан по интересе Круне и Њен углед?

Догађај са извршеним насиљем над грађанима од стране начелника Среза добричког тако је ружан и показује толико самовоље, да ја, који

сам у целу ову ствар ушао и целу ову аферу непристрасно и свестрано испитао, налазим да чиновницима који су ово извршили не може бити уопште места у државној служби, и да је у интересу мира и реда у народу неопходно потребно да се исти одмах суспендују са дужности, удаље из места у коме су овакове бруталне незаконитости вршили и оптуже суду за злоупотребе свога службеног положаја.

За ову интерпелацију тражим хитност и првенство, за коју ћу потребну мотивацију дати у седници Сената.

На седници Сената од 27. јула т. г. Сенат је једногласно рекао да се овој интерпелацији призио тражено првенство, но ево протекоше готово четири месеца, а господин Министар унутрашњих дела не само да није на исту одговорио, но је и све чиновнике — виновнике ових кривица противу права и личне слободе грађана задржао на својим местима, те ово убија у народу сваку веру да постоји законска заштита права и слобода грађанских.

Како је отварањем новог сазива Сената на дан 20. октобра т. г. ова интерпелација угашена, то је овим актом обнављам.

Тражим за исту првенство пред другим интерпелацијама, пошто је Сенат то већ једном једногласно одлучио.

28. октобра 1933 год.

Београд.

Интерпелант,
Милоје Ж. Јовановић, с. р.
сенатор

GOSPODINU PRETSJEDNIKU
SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

BEOGRAD.

INTERPELACIJA

Senatora dr. Ivana Majstrovića na gospodina Ministra unutrašnjih dela, po predmetu dozvole uselitbe i trajnog boravka na teritoriji države skupini od 350 izbjeglih jevrejskih porodica iz Njemačkog Rajha.

GOSPODINE MINISTRE,

Nedavno neke jugoslavenske novine donijele su vijest da je jugoslavenska Kraljevska vlada udijelila dozvolu uselitbe i trajnog boravka na našoj teritoriji jednoj skupini od 350 izbjeglih jevrejskih porodica, koje su pod pritiskom današnjih političkih prilika u Njemačkom Rajhu bile primorane da napuste njemački teritorij, na kom su do sad uživale pravo državljanstva.

Po činjenici da je gornja vijest uz odnosne komentare mogla da bude objelodanjena, a da sa nijedne strane, koliko nam je poznato, nije bila demantovana, držati je da ona odgovara istini i da je smatrati je opravdanim povodom nazočnoj interpelaciji.

Cijeli kulturni svijet stoji pod odvratnim dojmom antisemitskog pokreta, kojim je inaugurisan današnji politički režim u Njemačkoj. Antisemitizam, koji se

kao krvava nit provlači kroz tolika stoljeća sve do današnjih dana pretstavlja jednu od najcrnijih ljaga na historiji ljudske civilizacije. Dok za trajanja Srednjeg Vijeka tražiti je povod, a donekle i opravdanje antisemitskim pokretima u religioznoj netrpljivosti i borbama koje karakterišu tu mračnu epohu ljudske prošlosti, u moderno doba povod je antisemitizmu pretežno u rasnom antagonizmu, mržnji i materijalnim interesima te je stoga još više za negodovanje i osudu.

Mi Jugoslaveni možemo se podičiti da se o antisemitizam nismo nikada ogriješili; slavu i lavorike na tom polju mi prepuštamo većim i kulturnijim narodima, koji na nas Balkance gledaju preko ramena, što im u kulturi i u kulturnim metodama nismo još dorasli. Ne može se stoga o nama ustvrditi da nas vodi kakova antisemitska pobuda ili svrha, ako, unatoč našeg principijelnog stanovišta prema antisemitizmu, ipak držimo i načelno pretpostavljamo, da povećanje jevrejskog elementa u našoj mladoj državi pod bilo kojim vidom ne može da se odobri te je čak kadro da nas zabrinjava.

Urođeni jevrejski elemenat u Jugoslaviji pripada latinskom ogranku jevrejstva, Sefaridima, koji su još petnaestog vijeka, prognani iz Španije, dolutali na Balkanski poluostrv. I ako ovaj elemenat za puna četiri stoljeća nije uspio da se asimiluje sa slovenskim autohtonim življem, zadržav do današnjega dana jezik svoje španjolske pradomovine, iz koje je bio protjeran, ipak mu nije bio od smetnje. Protiv ovog urođenog jevrejskog elementa, kome su po našem Ustavu zagarantovana u potpunoj mjeri sva građanska prava kao i ostalim njihovim sudržavljanima, mi ne mislimo da ustajemo, držeć se poznatog principa da svaki narod ima Jevreje koje zaslužuje.

To isto ne može da se kaže o onim koje se obično nazivlje germanskim Jevrejima ili Eskenazima, a koji su tekom davnih i nedavnih vremena k nama nezvani i neželjeni doselili, osobito u sjeverne krajeve teritorije koji pripadaju danas našoj Državi. Ovi Jevreji ne samo da se nisu asimilovali sa autohtonim slovenskim življem, već su mu ostali uvijek tuđi po jeziku, mentalitetu i aspiracijama. Mi ne možemo da zaboravimo da sve do našeg nacionalnog ujedinjenja, a žalibože i nakon istog, germanski Jevreji bili su najžilaviji nosioci pangermanske kulturtregerske misije na Balkanu, da su bili oslonac protunarodnih režima i da uopšte, uz rijetke iznimke, oni nisu nikada pokazali kakove blagodarnosti ili naklonosti prema narodu u kome i o kome žive.

Pod pritiskom antisemitskog pokreta u Njemačkoj, jedan dio njemačkih Jevreja prebjegao je također i u pogranične krajeve Francuske. Vjerna svojim liberalnim i demokratskim tradicijama, Francuska Republika dala je pravo azila tim pribjeglacima, koji su se tim pravom u obilnoj mjeri poslužili. Ova širokogrudnost u priuštavanju prava azila izazvala je u francuskoj javnosti glasove zabrinutosti, poglavito stoga što se radi o dobjeglim Jevrejima, rođenim i zadojenim njemačkim duhom, koji bi pod stanovitim prilikama mogli postati nepouzdanim elementom na pograničnim teritorijama Republike, kada bi im se tu dozvolio trajni boravak. Sam vrhovni francuski rabin u Parizu, Drajfus, pri odnosnoj anketi pokrenutoj po jednom od vodećih organa javnog mnjenja u Francuskoj, nije uspio da svojim izjavama potpuno umiri javno mnjenje u Republici. On je sam morao, među ostalim, priznati, da pošto se jevrejski do-

seljenici skoro isključivo bave trgovinom, njihovo doseljavanje u većem broju bilo bi kadro da izazove nepoželjnih potresa u privrednom životu države, pak u tom pravcu ono bi bilo od štete i po sam urođeni jevrejski elemenat u Francuskoj, koji se većinom bavi trgovinom.

Ne treba isticati da gornji razlozi vojuju u kudi-kamo većoj mjeri u pogledu jevrejskog doseljivanja u našu državu koja je pretežno poljoprivredna država, i ne označujući potanje druge razloge koji su u savezu sa specijalnim političkim prilikama u našoj državi i sa nuždom da se bez potrebe i bez očitog državnog interesa ne krnji eterogenim elementima etnički omogenitet naše nacije.

Polazeć sa ovog načelnog stanovišta, ne može se odobriti dozvola trajnog boravka ili čak trajno zaposlenje u našoj zemlji germanskim Jevrejima niti onda kada se radi o pojedincima koji uživaju glas u znanstvenom svijetu. Notorno je da su jevrejski intelektualci, književnici i učenjaci, protjerani iz Rajha, osnovali svoju centralnu reviju u Amsterdamu pod imenom »Sammlung«, koja u svom uvodniku pretpostavlja doslovno: »naš je cilj da postanemo veliko žarište njemačke kulture u inozemstvu.....«

Napram ovako jasno izloženom cilju naša više puta naglašena bojazan pod jevrejskim doseljivanjem i bez daljnih komentara potpuno je opravdana.

Čast mi je potom, da po ovom predmetu interpelujem G. Ministra unutrašnjih djela:

1) Odgovara li istini vijest objelodanjena tu skoro u organima naše štampe, da je, po odredbi za to nadležnog Ministra unutrašnjih djela, jednoj skupini od 350 jevrejskih porodica, pribjeglih iz Njemačkog Rajha, bila udijeljena dozvola uselitbe i trajnog boravka na teritoriji naše države.

2) Ako je ta vijest istinita, je li G. Ministar unutrašnjih djela voljan da navede razloge i kriterije kojim se je on pri toj dozvoli rukovodio, kao također da objasni kako se odnosna dozvola ima da privede u sklad sa odredbama Zakona o državljanstvu Kraljevine Jugoslavije, po kojim za rečene pribjeglice ne postoje zakoniti uslovi za stečenje državljanstva, niti redovnim niti izuzetnim putem.

Izvolite, Gospodine Ministre, primiti izraze odličnog poštovanja.

Dr. Ivan Majstrović, s. r.
senator

